

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΛΟΚΡΑΤΑΣ

(1589 - 17ος αἰ.)

ΕΝΑΣ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΛΟΓΙΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΕΡΟΙΑ

Γιὰ τοὺς Μακεδόνες λογίους τῆς μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς δὲν ἔχει γίνει ἀκόμη εἰδικὴ ἔρευνα, οὔτε καὶ συστηματικὴ ἢ τουλάχιστο ἀπλή — σὲ γενικὲς γραμμὲς — παρουσιάσῃ τους. Μιὰ τέτοια ἐργασία θὰ ἀποκάλυπτε τὸ πνευματικὸ δυναμικὸ τῆς τουρκοκρατούμενης Μακεδονίας, ἂν παρακολουθοῦσε τὴ δράση τῶν λογίων μέσα στὸν τόπο τους, ἢ τὶς μορφωτικὲς σχέσεις τῆς μετὰ τὴ Δύση, ἐφόσον πραγματευόταν τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τῶν Μακεδόνων ποὺ βρίσκονταν στὴν ἐλεύθερη Εὐρώπη. Μικρὴ συμβολὴ στὴν εὐρύτερη αὐτὴ σύνθεση γιὰ τὴ μεταβυζαντινὴ μακεδονικὴ προσωπογραφία ἄς θεωρηθῇ ἡ μελέτη ποὺ ἀκολουθεῖ.

Πληροφορίες γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Καλοκρατᾶ σὲ ἐκδεδομένες πηγὲς δὲν ἐπισημάναμε ἄλλες ἀπὸ ἐκεῖνες μόνο ποὺ ὁ Λέων Ἀλλάτιος μᾶς ἔχει ἀφήσει. Συγκεκριμένα στὸ ἔργο του *De Ecclesiae Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione, Coloniae Agrippinae 1648*, στήλη 996, ἀναφέρει ὅτι ὁ *Constantinus Calocrates Thessaloticensis*, μαθητῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου Ρώμης, διακρίνεται, ὅπως καὶ ἄλλοι μαθητὲς τοῦ ἴδιου ιδρύματος, γιὰ τὴ διάδοση τῶν ἀπόψεων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας¹. Πέρα ἀπὸ τὴν ἀπλή αὐτὴ μαρτυρία ἄλλη δὲν ἔχω συναντήσῃ γι' αὐτόν. Ἀνέκδοτες ὡστόσο πηγὲς μᾶς προσφέρουν εἰδήσεις ὡς ἓνα σημεῖο ἱκανοποιητικὲς γιὰ νὰ σχηματίσουμε κάποια ἰδέα σχετικὰ μετὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Μακεδόνα μαθητῆ τοῦ Κολλεγίου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τὴ θέση του μέσα στὸ περιβάλλον ποὺ ζῆ καὶ τὴ δραστηριότητά του. Ἔτσι ἀπὸ τὸν κατάλογο πρῶτα πρῶτα τῶν μαθητῶν τοῦ γνωστοῦ Κολλεγίου πληροφορούμεθα ὅτι ὁ *Costantino Calocrata*²

1. Ἀπὸ τὸν Ἀλλάτιο ἀντλεῖ τὴν πληροφορία αὐτὴ καὶ ὁ *É. Legend*, *Bibliographie Hellénique*, 17ος αἰ., τ. 3, Paris 1895, σ. 142.

2. Οἱ πηγὲς μᾶς παραδίδουν τὸ ἐπώνυμό του γραμμένο, στὰ ἰταλικά ἢ λατινικά μόνο, πότε μετὰ ἓνα *l* καὶ ἄλλοτε μετὰ δύο (βλ. πιὸ κάτω). Ἡ ἐναλλαγὴ αὐτὴ ἴσως νὰ εἶναι τυχαία, ἴσως ὅμως νὰ γίνεται καὶ σκόπιμα, ἀνάλογα μετὰ ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἤθελε νὰ ὑποδηλώσῃ ὁ καθένας (δηλ. *Καλλοκράτης* = ὁ ἐγκρατῆς τοῦ κάλλους, ὁ ὠραῖος· *Καλοκράτης* = ὁ ἐγκρατῆς τοῦ καλοῦ, ὁ καλός). Ὑπογραφή τοῦ ἴδιου δὲν συνήντησα. Μεταγράφοντας τὸ ἐπώνυμο στὰ ἑλληνικά ἀκολουθῶ τὴν ἀπλούστερη γραφὴ. Ἐπίσης προτιμῶ νὰ τὸν ὀνομάσω *Καλο-*

είναι Thesalonicense da Veria¹, ηλικίας 11 ἐτῶν, ὑγιής, ὅτι παρακολοῦθεῖ μαθήματα γραμματικῆς καὶ ὅτι μῆκε στὸ Κολλέγιο στίς 10 Ὀκτωβρίου 1600². Ἐκ τῶν στοιχείων αὐτῶν προκύπτει ὅτι ὁ Καλοκρατάς γεννήθηκε στὴ Βέροια γύρω στὰ 1589, μὰ πὸ τὸ 1600 ἦταν 11 ἐτῶν.

Ἡ παρουσία τοῦ νεαροῦ Βεροιώτη στὸ πνευματικὸ ἴδρυμα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας εἶναι αἰσθητὴ, σύμφωνα μὲ ἄλλες πηγές. Ἔτσι στὰ Πρακτικὰ τοῦ συνδέσμου πὸ εἶχαν ἰδρῦσει στίς 2 Φεβρουαρίου 1592 οἱ σπουδαστὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου μὲ τὴν ἐπωνυμία «Ἀδελφότης τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου» (Congregatio Beatae Mariae Virginis Assumptae)³ σημειώνουμε τὴν ἐμφάνιση τοῦ Καλοκρατᾶ ὡς μέλους τῆς Ἀδελφότητος ἀπὸ τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1609, δηλ. σὲ ἡλικία περίπου 20 ἐτῶν. Τὴν ἴδια ἡμέρα εἶχαν γίνει δεκτοὶ στὴν ὀργάνωση αὐτὴ καὶ δυὸ ἄλλοι μαθητὲς τοῦ Κολλεγίου, ὁ

κρατᾶ (καὶ ὄχι Καλοκράτη), γιατί ἀπὸ ἐπιγραφή τοῦ ἔτους 1566 σὲ ἐκκλησία τῆς Βεροίας μνημονεύεται ἐντόπιος ἄρχοντας μὲ τὸ ὄνομα Κομνηνὸς Καλοκρατάς : βλ. Σ ω φ ρ ο ν ἰ ο υ Σ τ α μ ο ὑ λ η, Συμβολὴ εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐπισκόπων Βεροίας καὶ Ναούσης, «Ἐπετηρίς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου» 12 (1962), σ. 50. Βλ. ἐπίσης Ἀ π ο σ τ. Ε. Β α κ α λ ο π ο ὑ λ ο υ, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 129, καὶ Γ ε ω ρ γ ἰ ο υ Χ. Χ ι ο ν ἰ ὶ δ η, Ἱστορία τῆς Βεροίας, τ. 2, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 122-123.

1. Ὁ τοπικὸς αὐτὸς προσδιορισμὸς δηλώνει φυσικὰ τὴν γενέτειρα, ἀλλὰ καὶ τὴ μεγαλύτερη καὶ γνωστότερη κοντινὴ πόλη, ἢ ὅποια καὶ τονίζεται ἰδιαίτερα. Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατί στίς ἄλλες πηγές πὸ χρησιμοποιοῦμε (ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνη τῶν μαθητῶν τοῦ Ἑλλ. Κολλεγίου, βλ. πρὸς τὸ τέλος τῆς μελέτης) ἀναφέρεται ὁ Καλοκρατάς μόνο ὡς Θεσσαλονικεὺς. Παρόμοια περίπτωση, τὴν ἴδια ἐποχὴ, παρατηροῦμε καὶ γιὰ τὸν γνωστὸ Βεροιώτη ἐπίσης λόγιον Ἰωάννην Κωττούνιο, ὁ ὁποῖος σὲ ἔγγραφο τοῦ 1627 μνημονεύεται ὡς nobile di Tessalonica (βλ. L e g r a n d, ἔ.ἀ., σ. 391). Οἱ ἀκριβεῖς γεωγραφικὲς ἐνδείξεις γιὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα, ἀφοῦ μάλιστα δὲν γράφονται ἀπὸ τοὺς ἄμεσα ἐνδιαφερομένους, εἶναι πολὺ σπάνιες.

2. Βλ. Archivio del Pontificio Collegio Greco (στὸ ἐξῆς *ACGr*), τόμ. 22 (παλαιὸς ἀριθ. 12), φ. 120^v-121^r: Costantino Calocrata. Thesalonicense da Veria. D'anni 11. Grammatico. Sano. Adì 10 di ottobre 1600. Οἱ πληροφορίες αὐτὲς ἀντιστοιχοῦν στίς ἀκόλουθες στήλες τοῦ καταλόγου (οἱ ὁποῖες σημειώνονται γιὰ τελευταία φορά στὸ φ. 118^v-119^r): Nomen. Patria. Etas. Studia. Sanitas. Tempus collegii. Οἱ στήλες Professio et status καὶ discessus πὸ ἀναφέρονται ἀντίστοιχα στὸν ἐκκλησιαστικὸ τίτλον ἢ ἀξίωμα τοῦ μαθητῆ καὶ στὴ χρονολογία πὸ φεύγει ἀπὸ τὸ Κολλέγιο (μὲ τὴ σχετικὴ δικαιολογία καὶ ἄλλες εἰδήσεις) εἶναι κενές γιὰ τὸν Καλοκρατᾶ. Ἐννοεῖται βέβαια ὅτι οἱ σπουδὲς του δὲν περιορίστηκαν στὴ γραμματικὴ κατὰ τὴ δεκαετὴ φοίτησίν του (βλ. πῶς κάτω).

3. Τὸ χειρόγραφο ἄλλοτε ἀνήκε στὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἑλλ. Κολλεγίου (κώδικας ὑπ' ἀριθ. 18) καὶ ἐκεῖ τὸ βρῆκε καὶ τὸ συμβουλευτήκε πρῶτος ὁ Ε. L e g r a n d, ἔ.ἀ., σ. 515-530. Σήμερα ὑπάρχει στὴν *Curia provinciale della Compagnia di Gesù* - Roma, cod. n° 38, ἀπ' ὅπου τὸ χρησιμοποιήσε τελευταία γιὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλλεῶς ὁ C I. T s o u r k a s, Les années d'études de Théophile Corydalée au Collège Grec de Rome (1604-1608), «Balkan Studies» 8(1967), σ. 115-122.

Φραγκίσκος Ἀρκούδιος καὶ ὁ Don Angelus Felix¹. Στὴν ἀμέσως ἐπόμενη συνεδρίαση τῆς Ἀδελφότητος, τὴν 26 Δεκεμβρίου 1609, βλέπουμε ὅτι ὁ Constantinus Calocrates ἐξελέγη lector². Τέλος ἀπὸ τὴν ἴδια πηγὴ ἔχουμε τὴν εἴδηση ὅτι ὁ Constantinus Calocrates, Thessalonicensis, 1610, 30 junii discessit³. Ἡ ἀποχώρησις ἀπὸ τὴν Ἀδελφότητα ἐσήμαινε καὶ ἐξοδὸ ἀπὸ τὸ Κολλέγιο. Ἡ φοίτησις ἐπομένως τοῦ Καλοκρατᾶ στὴ Σχολὴ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου κράτησε δέκα χρόνια, ἀπὸ τὸ 1600 ὡς τὸ 1610, μαρτυρία ποῦ διασταυρώνεται καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ, ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω.

Οἱ παραπάνω πληροφορίες εἶναι βέβαια χρήσιμες γιὰ μιὰ ἀπλὴ γνωριμία ἐνὸς Ἑλληνα σπουδαστῆ στὴ Ρώμη κατὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰ., δὲν προσφέρουν ὅμως κάτι τὸ σημαντικὸ γιὰ τὴν ἀξία τοῦ προσώπου. Φαίνεται ὡστόσο ὅτι ὁ Καλοκρατᾶς δὲν στάθηκε ἕνας τυχαῖος μαθητῆς. Ἀπὸ τὴν ἀφάνεια ἔρχεται στὸ προσκήνιο τοῦ μερικοῦ ἔστω ἐνδιαφέροντος τόσο γιὰ τὸν ἱστορικὸ ὅσο καὶ γιὰ τὸν φιλόλογο, χάρις κυρίως στὴ στενὴ καὶ ἐπιστήθια φιλία του μὲ τὸν περίφημο Χιώτη σοφὸ Λέοντα Ἀλλάτιο. Συμβαίνει τὴν ἴδια ἐποχὴ κι οἱ δύο νὰ φοιτοῦν στὸ Κολλέγιο τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Ἀλλάτιος ἔγινε δεκτὸς στὸ Κολλέγιο τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1600, σὲ ἡλικία 12 ἐτῶν⁴, καὶ ἀπεφοίτησε τὴν 9 Μαρτίου 1610⁵, ἐνῶ ἀπὸ τὴ Ρώμη ἀνεχώρησε στὶς 24 Ἀπριλίου 1610⁶. Ὁ χρόνος δηλ. τῶν σπουδῶν Ἀλλατίου καὶ Καλοκρατᾶ μέσα στὸ Κολλέγιο συμπίπτει μὲ διαφορὰ μόνο ὀρισμένων ἡμερῶν.

Κατὰ τὴ διάρκεια λοιπὸν τῶν 10 περίπου χρόνων ποῦ μαθητεύουν κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια στέγη οἱ δύο μικροὶ συνομήληκοι Ἑλληνες συχνὰ κάνουν παρῆρα, συζητοῦν γιὰ διάφορα ζητήματα καὶ ἰδίως παραβγαίνουν στὴν αὐτοσχέδια σύνθεσις καὶ ἀπαγγελία ποιημάτων σὲ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ μέτρα (σὲ δακτυλικὸ ἑξάμετρο, ἔλεγεια καὶ ἰαμβικὸ τρίμετρο). Οἱ μαρτυρίες

1. *Curia prov. Compagnia Gesù* - Roma, cod. 38, φ. 27^r: Die 20 septembris D(on) Angelus Felix, Franciscus Arcudius et Constantinus Calocrates à 2. Congregatione ad primariam gradum fecit (διάβ. fecerunt). Γιὰ τὸν Φρ. Ἀρκούδιο πβλ. *L e g r a n d*, ἔ.ἀ., σ. 523. Σχετικὰ μὲ τὴν Ἀδελφότητα αὐτῆ, ἡ ὁποία, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ παρατιθέμενο ἀπόσπασμα, διεκρίνετο σὲ δεύτερη καὶ πρώτη βαθμίδα, βλ. *Ρ ε ὕ μ ὀ ν δ ο υ Ν ε τ ζ χ ἄ μ ε ρ*, Τὸ Ἑλληνικὸν Κολλέγιον ἐν Ρώμῃ, ΔΙΕΕ 9 (1926), σ. 654-655 (ὅπου καὶ ἡ μαρτυρία ὅτι οἱ τόμοι τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀδελφότητος εἶχαν ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τὸ Κολλέγιο λίγα χρόνια πρὶν, δηλ. πρὶν ἀπὸ τὸ 1905, ὅποτε γράφει ὁ συγγρ.).

2. *Curia prov. Comp. Gesù* - Roma, cod. 38, φ. 27^{r-v}.

3. *Αὐτόθι*, φ. 28^r.

4. Βλ. *L e g r a n d*, *Bibliographie Hellénique*, 17ος αἰ., τόμ. 5, Paris 1903, σ. 239.

5. Βλ. *L e g r a n d*, *BH*, 17ος αἰ., τόμ. 3, σ. 437.

6. *L e g r a n d*, ἔ.ἀ., σ. 529-530, ὅπου ἡ ἡμερομηνία 14 aprilis πρέπει νὰ διορθωθῆ σὲ 24 aprilis κατὰ τὴν μαρτυρία τοῦ κώδικα ὑπ' ἀριθ. 38 τῆς *Curia prov. Comp. Gesù* - Roma, φ. 27^v.

προέρχονται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἀλλάτιο, ὅπως τὶς διακρίνουμε στὶς ἐνδιαφέρουσες ἀναμνήσεις του ἀπὸ τὴν παραμονή του ὡς μαθητῆ στὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο. Τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Ἀλλατίου (γραμμένο στὰ ἰταλικά τῆς ἐποχῆς του), ἀνέκδοτο ἀκόμη¹, εἶναι βασικὸ τόσος γιὰ τὴν πληρέστερη βιογράφηση τοῦ Χιώτη λογίου², ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τῶν μαθητῶν τοῦ Κολλεγίου γύρω στὰ 1600-1610. Τὸ ἀπόσπασμα ποὺ ἀναφέρεται στὸν Καλοκρατᾶ καὶ τὶς σχέσεις του μὲ τὸν Ἀλλάτιο εἶναι τὸ ἀκόλουθο :

Nel verso greco, mentre si componeva a' concorrenza, non v'era dubbio che il premio fosse di L³. ὁ δ' un' altro suo condiscipolo chiamato Francesco Trini⁴ d'Athene, quale poi ussito dal Collegio hebbe della scola greca il lettorato in Pisa, dove esso morì, lasciando del tutto suo havere herede il Collegio. E molte volte, mentre si concorreva nelle compositioni, si ammettevano tutti gli altri, fuori che L., quale veniva escluso per esser certi che il premio sarebbe stato suo, et che quelli si sariano faticati in danno⁵. Concorrevano ancora con lui Constantino Callocrate da Thessalonica, il quale nel fare i versi era unico, con una facilità grande e prontezza, il quale più volte contrastava nelli parlargli in proponere e rispondere di tutto quello che se gli occorreva in versi ὁ eroici ὁ elegiaci ὁ iambi, al quale L. s'obbligava di rispondergli in quell'istes-

1. Τὸ χειρόγραφο (σὲ ἀντίγραφο) σώζεται στὸ *ACGr*, τόμ. 43A (Miscellanea), στὰ φφ. 1^r-16^r. Σ' αὐτὸ διακρίνονται διορθώσεις ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Ἀλλατίου. Δεύτερο ἀντίγραφο, νεώτερο ἀπὸ τὸ πρῶτο, ἀπόκειται στὴν *Biblioteca Vallicelliana* - Fondo Allacci, τόμ. LXXXIII, φ. 75^r - 91^r. Ἐπιχειρήθηκε ἡ ἐκδόση τοῦ ἔργου αὐτοῦ τοῦ Ἀλλατίου ἀπὸ τὸν P. C i r i a n o V a g a g g i n i, Leone Allazio. *Ricordi degli anni passati al Collegio Greco (1600 - 1610), «Σύνδεσμος»* (Gennaio 1939, Roma), σ. 23-25, σύμφωνα μὲ τὸ χφ. τοῦ *ACGr*. Ἡ μελέτη ὁμως δὲν συνεχίστηκε. Σ' αὐτὴν ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὸ χφ. τὰ φφ. 1^r - 2^v. Πβλ. καὶ ὅσα σημειώνει γιὰ τὰ δύο χειρόγραφα ὁ C i r i l l o K o r o l e v s k i j, *Les premiers temps de l'histoire du Collège Grec de Rome (1576-1622)*, «*Stoudion*» 3 (1926), ἀριθ. 3, σ. 87-88. Ὅπως μὲ πληροφόρησε τελευταία ὁ διευθυντῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου π. Olivier Raquez O. S. B., τὴν ἐκδόση τῶν ἀναμνήσεων τοῦ Ἀλλατίου ἔχει ἀναλάβει ὁ ἱστοριοδίφης τῆς Χίου Φίλιππος Ἀργέντης.

2. Εἶναι γνωστὸ ὅτι δὲν ἔχουμε ἀκόμη πλήρη βιογραφία τοῦ Ἀλλατίου : βλ. τὸ πιὸ πρόσφατο βιογραφικὸ σχεδιάσμα γι' αὐτὸν καὶ τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία στῆς C a r m e l a J a c o n o, *Bibliografia di Leone Allacci (1588-1669)*, Palermo 1962 (Quaderni dell'Istituto di filologia greca della Università di Palermo, n° 2), σ. 43-55. (Ἡ μελέτη δημοσιεύθηκε στὰ *Atti della Accademia di scienze, lettere e arti di Palermo, serie IV, vol. XX, parte seconda : Lettere. Anno accademico 1960-61*, Palermo 1962, σ. 155-203).

3. Σημαίνει Leone (δηλ. ὁ Λέων Ἀλλάτιος). Πρόκειται γιὰ βραχυγραφία ποὺ συναντᾶται συχνὰ στὸ χφ. Ὁ συγγραφέας ἐκφράζεται σὲ τρίτο πρόσωπο ἐδῶ.

4. Γιὰ τὸν Ἀθηναῖο Φραγκίσκο Τρίμη (1583-1627) βλ. βιογραφικὰ στοῦ L e g r a n d, BH, 17ος αἰ., τόμ. 3, σ. 160-164.

5. Διάβαζε ὀρθότερα *darne*.

so tenore che esso proponeva, et all'incontro rispondesse a quanto proponeva L., e molte volte superava quello, molte volte questo, secondo il giuditio di quelli che come giudici assistevano¹.

Ὁ Καλοκρατᾶς λοιπόν, σύμφωνα μὲ τὸ κείμενο αὐτό, ἦταν ἕνας νέος μὲ ἐξαιρετικὴ εὐφυΐα καὶ ἐτοιμότητα, μὲ ἰκανότητα καταπληκτικὴ στὸ νὰ συνθέτῃ ποιήματα σὲ ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ μοναδικός, ἂν ἐξαιρέσουμε τὸν Φραγκίσκο Τρίμη, γιὰ νὰ συναγωνισθῇ μὲ ἐπιτυχία στὸν ποιητικὸ διαγωνισμό τὸν Ἀλλάτιο. Καθὼς μάλιστα ὁ τελευταῖος αὐτὸς μᾶς διαβεβαιώνει τὰ παραπάνω, ἡ μαρτυρία, νομίζω, ὄχι μόνο εἶναι ἀξιόπιστη, ἀλλὰ ἀποκτᾶ καὶ ἰδιαίτερη βαρύτητα, ἀφοῦ ἡ ἀναγνώριση προέρχεται ἀπὸ ἀνταγωνιστὴ.

Μιὰ ἀπόδειξη ἐξἄλλου τῆς πνευματικῆς ἰκανότητος καὶ ἰδιαίτερα τῆς ποιητικῆς δεξιότητος τοῦ Καλοκρατᾶ, ἐνῶ ἀκόμη βρίσκεται στὸ Κολλέγιο, μᾶς δίνει τὸ μοναδικὸ καὶ ἀνέκδοτο, ἀπ' ὅσο ξέρω, φιλολογικὸ τοῦ ἔργου ποῦ ἔτυχε νὰ συναντήσω μέσα σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς 236 κώδικες² τοῦ *Fondo Allacci* τῆς βιβλιοθήκης *Vallicelliana* τῆς Ρώμης. Συγκεκριμένα στὸν κώδικα ὑπ' ἀριθ. LXXXIII, στὸ φ. 138^{r3} σώζεται ἕνα ἠρωελεγεῖο 27 στίχων (στὰ ἑλληνικὰ) γραμμένο ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Καλοκρατᾶ. Ἀντίγραφο τοῦ ποιήματος ἀρκετὰ καθαρὸ, μὲ μερικὰ μόνο λάθη τοῦ ἀντιγραφέα, ὑπάρχει στὸ φ. 137^{r-v} τοῦ ἴδιου κώδικα⁴. Ὁ συνθέτης ἀπευθύνει τὸ ἔργο του, σὰν ἕνα εἶδος ἐπιστολῆς μὲ χρονολογία 7 Μαΐου 1610, στὸν μεγάλο φίλο του Λέοντα Ἀλλάτιο. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τοῦ ποιήματος, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ παραλήπτη, προκύπτει ὅτι ὁ Ἀλλάτιος βρίσκεται στὴ Νεάπολη, στὴ συνοικία τῶν Ἑλλήνων. Ἐπομένως ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους τουλάχιστο σταθμοὺς στὸ ταξίδι τοῦ Ἀλλατίου, μετὰ τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴ Ρώμη στίς 24 Ἀπριλίου 1610, ὅπως εἶδαμε, ἦταν ἡ Νεάπολη. Τὸ ταξίδι αὐτὸ τοῦ Χιώτη λογίου καὶ μάλιστα ἡ παρουσία του στὴν ἀνθηρὴ ἑλληνικὴ παροικία τῆς

1. *ACGr*, τ. 43A, φ. 4^v - 5^r.

2. Βλ. γι' αὐτοὺς στοῦ E. Martini, *Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane*, τόμ. 2, Milano 1902, σ. 201-233, ὅπου περιγράφονται λίγοι μόνο κώδικες. Πβλ. καὶ Θωμᾶ Παπαδοπούλου, Αἱ «Carte Allacciane», «Παρνασσός» 5 (1963), σ. 35-42.

3. Γιὰ τὴν ἀκρίβεια, στὴν ἐπιφάνεια τοῦ φύλλου αὐτοῦ κόλλησε ὁ κωδικογράφος τὸ τεμάχιο τοῦ χαρτιοῦ στὸ ὁποῖο εἶχε γράψει τὸ ποίημά του ὁ Καλοκρατᾶς. Τὸ κάτω μέρος τοῦ τεμαχίου αὐτοῦ δὲν εἶναι κολλημένο, γιὰ τὴν πίσω ὄψη του σημείωσε ὁ ἀποστολέας τὸ ὄνομα καὶ τὴ διεύθυνση τοῦ παραλήπτη (βλ. πῶς κάτω).

4. Ἄς σημειωθῇ ὅτι ὁ κώδικας αὐτός, ὁ ὁποῖος δὲν περιγράφεται ἀπὸ τὸν E. Martini, περιέχει (ἀπὸ τὸ φ. 141^r - 310^v) πολλὰ ὄδα, ἐπιγράμματα κλπ. στὰ λατινικὰ κυρίως, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀλλατίου, τὰ ὁποῖα γράφτηκαν ἀπὸ φίλους του Ἰταλοὺς ἢ Γερμανοὺς λογίους. Διακρίνουμε ἀκόμη λατινικὰ ἐπιγράμματα καὶ τοῦ Ἑλληνα Ἰωάννου Ροδίου (στὸ φ. 161^r, 162^r, 163^r, 267^r). Πβλ. καὶ Leonis Allatii, *Apes Urbanae, Romae* 1633, σ. 271-272.

Νεάπολης μᾶς γίνονται γνωστά για πρώτη φορά¹ τώρα ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Καλοκρατᾶ. Πόσο καιρὸ ἔμεινε ἐκεῖ καὶ μὲ τί ἀσχολήθηκε ὁ Ἄλλάτιος δὲν γνωρίζουμε. Χαρακτηριστικὴ ὅμως εἶναι ἡ πληροφορία ἀπὸ τὸν στ. 2-3 τοῦ ποιήματος ὅτι ὁ Ἄλλάτιος στὴ Νεάπολη ἔγινε «νέον φέγγος» καὶ «πρόσφατος χάρις».

Ἦτο τὸ ποίημα εἶναι ἕνας ὕμνος πρὸς τὸν Ἄλλάτιο. Ὁ Καλοκρατᾶς θυμᾶται τὴν τόσο εὐχάριστη παρέα μαζί του καὶ αἰσθάνεται βαθειὰ θλίψη γιὰ τὸν χωρισμό. Ἄξιζει νὰ παραθέσω ὁλόκληρο τὸ κείμενο ἀπὸ τὸ πρωτότυπο (φ. 138^ο τοῦ κώδ. LXXXIII, *Fondo Allacci* τῆς *Vallicelliana*), προσθέτοντας μερικὲς ἐπεξηγηματικὲς σημειώσεις². Διατηρῶ τὴν ὀρθογραφία καὶ διορθῶνω τὴ στίξη :

Ἦ τέκος Ἄπόλλωνος ἐμὴν μὴ μοῦσαν ἐλέγξοις.

† Χαίροις Παρθενόπης ἐνὶ τέρασιν οἱ γὰρ ἐτύχθης
ἄρτι νέον φέγγος, πρόσφατος ἄρτι χάρις.

Χαίροις ἢ περὶ γαῖαν ἀλήμονα ταρσὸν ἐλίσσων

5 σὴ γὰρ ὑπὲρ γαίης πασιμέλουσα πάτος·

χαίροις ἢ περὶ πόντον ἀλίπλανος, ἀβάλε πάτρης

τέροματα σῆς λεύσεις ἐκτὸς ὄλων ἀχέων.

Ἄλλὰ τίη τάδε πάντα διέδρομον; ὦμοι ἀνάγκης!

Ἦλικὸν ἄλγος ἐμοὶ σὸς τελέθησι δρόμος!

10 Εὔτε σὺ τῆδε πέλεσκες, ἢ, περιώσιον ἦδος

ἄμμι τεοῖσι φίλοις, ὦ γλυκερῶν ἐπέων·

εὔτε σὺ σοῖς ἐτάροισι συνέστιος ἄμμι συνήντας,

ὦ τρυφερῆς ζωῆς, ὦ γλυκέος βίοντος·

εὔτε, λέων ἀδάμαστε, πολίλλυτον ἔπλεκες εἶδος

15 εἶδεςι σοῖο φίλων, ὦ βαλίων χαρίτων.

Ἄλλ' ὦμοι, τάδε πάντα παρήλυθεν, ἦνικα Ῥώμης

ὄχετ' ἀπαι πυλέων τοσσατίων ὁ πρόμος.

1. Ὁ Ἄλλάτιος, κατὰ τοὺς βιογράφους του, μετὰ τὴν ἀποφοίτησή του ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο πῆγε στὴ Μεσσήνη, γιὰ νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπ' ἐκεῖ στὴν πατρίδα του τὴ Χίο. Προτοῦ ἀναχωρήσῃ ὅμως τὸν συνήντησε ὁ πατριώτης του ἐπίσκοπος τῆς Anglona Bernardo Giustiniani, ὁ ὁποῖος τὸν προσέλαβε γενικὸ του βικάριο: βλ. S t e p h a n i G r a d i, Leonis Allatii vita, δημοσιευμένη στοῦ A. M a i, Nova Patrum Bibliotheca, τόμ. 6, pars secunda, Romae 1853, σ. X. Πβλ. καὶ J a c o n o, ἔ. ἀ., σ. 45. Πρὶν βέβαια ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ πρέπει νὰ τοποθετήσουμε τὸ ταξίδι καὶ τὴν παραμονὴ τοῦ Ἄλλατίου στὴ Νεάπολη.

2. Στὴν πληρέστερη κατανόηση τοῦ κειμένου αὐτοῦ μὲ βοήθησε ὁ φίλος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Δημήτριος Λυπουρλῆς, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐκφράζω καὶ ἀπὸ ἐδῶ τίς θερμὲς μου εὐχαριστίες.

Ὀρφενὸς θῆρας ἔπειθε, λυρόκτυπον ἦχον ἀράσσων
 ψευδαλέης δὲ λύρης παίγνια κείνα πέλεν·
 20 Ὀρφέα τίς σε φάτιξεν; Ἐμὸς δαρναῖος Ἀπόλλων
 σοῖσιν ἔχευσε τόσην φρεσὶ πάροιθε χάριν.
 Δεῦρο, λύρην σὺ τίταινε, τὸ χαλκεοκάρδιον ἦτορ
 μείλιχον εἰ τεύξαις κρούμασιν ἠδυντέροις·
 σῆς κιθάρης πατάγοισιν ἐμὸν πειθήμονα ρέξαις
 25 θυμὸν σοῖσι δρόμοις σύνδρομον οἶα φίλον.

Στερόδος ἐπωνυμίῃ τάδε κύδει πέμψε λεόντων·
 καὶ φίλος οἶα φίλω φίλτατον ἦκεν ἔπος.

Στὸ τέλος τοῦ στίχου 25 σημειώθηκε: 7 di Maggio 1610 (ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Καλοκρατᾶ). Στὸ τέλος ἐξάλλου τοῦ ποιήματος γράφτηκε: Costantinus Callocrates, Thessalonicensis. Προστέθηκε ὁμως ἓνα παραπεμπτικὸ σημάδι πὺ ἀνταποκρίνεται στὴν πίσω ὄψη τοῦ τεμαχίου τοῦ χαρτιοῦ τοῦ κολλημένου στὴν ἐπιφάνεια τοῦ φ. 138^r. Ἐδῶ γράφτηκε: era scritto di carattere di Allazio (γραμμμένο ἀπὸ τρίτο χέρι). Δηλ. ὁ Ἀλλάτιος πρόσθεσε τὸ ὄνομα τοῦ συνθέτη. Στὴν πίσω ὄψη ἐπίσης ὁ Καλοκρατᾶς ἔγραψε τὸ ὄνομα καὶ τὴ διεύθυνση τοῦ παραλήπτη:

Al molt' Ill(ust)re S(igno)r mio et P(at)ron Col(endissi)mo
 Il S(igno)r Dottor Leone Allatio
 Nella contrada de' Greci

A Napoli

Σ η μ ε ι ὠ σ ε ι ς

1. Ὁ ποιητὴς ὀνομάζει τὸν Ἀλλάτιο παιδὶ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ μὴν ἐλέγξῃ (διάβ. στὸ κείμενο: μὴ μοῦσαν ἐλέγξης), νὰ μὴ κατακρίνῃ τὸ ποίημά του. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Ἀλλάτιος ἐπέδωθε καὶ στὴ σύνθεση ποιητικῶν ἔργων: βλ. V i n c e n z o R o t o l o, *Il carne «Hellas» di Leone Allacci*, Palermo 1966 (Istituto Siciliano di Studi Bizantini e Neoellenici, quaderni, ἀριθ. 3), σ. 11-12.

2. *Παρθενόπης ἐνὶ τέρμασιν*: στὴ Νεάπολη τῆς Ἰταλίας. -οί· γράφε οἶ.

4 - 7. Τὸ νόημα τῶν στίχων εἶναι: νὰ χαίρης εἴτε στὴ στεριά ταξιδεύεις, γιατί ἐπάνω στὴ γῆ, ὅπου κι' ἂν πᾶς, ἢ φήμη καὶ ἢ δόξα σὲ συντροφεύουν, εἴτε βρίσκεσαι στὴ θάλασσα, ὅποτε μακάρι νὰ δῆς τὴν πατρίδα σου, γιατί θλίβεσαι, καθὼς βρίσκεσαι μακριὰ ἀπ' ὅλους. Ἐδῶ ὁ Καλοκρατᾶς ὑπαινίσσεται τὴ ζωνρὴ ἐπιθυμία τοῦ Ἀλλατίου νὰ ἐπιστρέψῃ στὴ γενέτειρά του τὴ Χίο, μετὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν του στὸ Κολλέγιο (βλ. J a c o n o, *Bibliografia di Leone Allacci*, σ. 45). Γιὰ τὴ λ. πάτος (ὁ) τοῦ στ. 5 ἄς σημειωθῇ ὅτι ὁ ποιητὴς τὴ θεωρεῖ, λανθασμένα, θηλυκοῦ γένους (σὴ πάτος), ἀπὸ ἐπίδραση μᾶλλον τῆς λ. ἢ ὁδός. Ἐπίσης τὸ ἐπιφώνημα ἀβάλε τοῦ στ. 6 ἐκφράζει ἐδῶ ἐπιθυμία, εὐχή, δὲν ἔχει σχετλιαστικὴ ἔννοια.

8. *τίη*· ἐπιτεταμένος τύπος τοῦ ἐρωτηματικοῦ τί.

10. *ἦδος*· γράφε ἦδος.

14. *λέων ἀδάμαστε*· λογοπαίγνιο μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλλατίου (Λέων): *πολύλλυτον*· γράφε πολύλλυτον. Τὸ νόημα τῶν στ. 14-15: ὄταν ἐσὺ πολυαγαπημένε (πολύλλυτον εἶδος σοῖο)

βρισκόσουν ανάμεσα στους φίλους (είδεσι φίλων), πόσο πολλές (ποικίλες) χαρές δοκίμαζαμε.

17. Το δεύτερο πρόσωπο γίνεται τώρα τρίτο: όταν ο άρχηγός τόσων πολλῶν ἔφυγε ἀπὸ τῆς Ρώμης (δηλ. ὁ Ἄλλάτιος).

18 - 21. Ἐδῶ ἀλλάζει ἐντελῶς ὁ τόνος τοῦ ποιήματος. Ὁ Καλοκρατᾶς συγκρίνει τὸ ἔργο τοῦ Ὀρφῆα μὲ τοῦ Ἀπόλλωνος, γιὰ νὰ καταλήξῃ στὴ διαπίστωση ὅτι ὁ Ἀπόλλων εἶναι ἐκεῖνος ποῦ μὲ χάρη πότισε τὴ σκέψη τοῦ Ἄλλατίου. Κατὰ τὸν Καλοκρατᾶ ὁ Ὀρφῆας μὲ τὴ λύρα του ἠμέρευε τὰ ἄγρια θηρία, ἀλλ' αὐτὸ ὀφειλόταν σὲ παιχνίδια μιᾶς λύρας ψευτικής, ὄχι μεγάλης ἀξίας. Ἀντίθετα ὁ Ἀπόλλων ἔδωσε κάτι οὐσιαστικότερο καὶ βαθύτερο στὸν Ἄλλάτιο, τὴν ποιητικὴν χάρη (πβλ. καὶ στ. 1: ὦ τέκος Ἀπόλλωνος).

22 - 25. Καλεῖται ὁ Ἄλλάτιος νὰ παίξῃ τὴν ποιητικὴν του λύρα μήπως καὶ μαλακώσῃ τὴ σκληρὴ καρδιά τοῦ Καλοκρατᾶ καὶ κάμῃ τὴ ψυχὴ του πρόθυμο συνοδοιπόρο στὸ ταξίδι τοῦ Ἄλλατίου.

26. Στὸν στίχο αὐτὸ ἔχουμε δύο λογοπαίγνια. Στὸ ἓνα ὁ Καλοκρατᾶς ὑπαινίσσεται τὸ δεύτερο συνθετικὸ τοῦ ἐπωνύμου του (στεβῆδος ἐπωνυμῆ: κράτος - κρατέω, Καλο-κρατᾶς) καὶ στὸ ἄλλο τὸ μικρὸ ὄνομα τοῦ Ἄλλατίου (τάδε κύδει λεόντων: τᾶστειλε αὐτά, τὰ ἔγραψε, στὴ δόξα τῶν Λεόντων ὁ σταθερὸς στὸ ἐπώνυμο).

Ἀπὸ τὸ ποίημα αὐτὸ ἀντιλαμβάνεται βέβαια κανεὶς ὅτι ὁ Καλοκρατᾶς κατεῖχε τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴν σὲ βαθμὸ ἱκανοποιητικὸ. Ὡς πρὸς τὸ μέτρο, ὁ εἰδικὸς φιλόλογος θὰ ἔχῃ νὰ παρατηρήσῃ λάθη. Ἀξίζει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ ποιητὴς προσέχει πάντα στὸ δεύτερο ἡμιστίχιο ὄλων τῶν πενταμέτρων του νὰ ἔχῃ δακτύλους, σύμφωνα μὲ τὸν σχετικὸ κανόνα τῆς ἀρχαίας μετρικῆς (βλ. π.χ. Δ. Χ. Σ ε μ ι τ ἔ λ ο υ, Ἑλληνικὴ Μετρικὴ, Ἀθήνησιν 1894, σ. 367). Χαρακτηριστικὸ ἐξάλλου εἶναι ὅτι φροντίζει οἱ τελευταῖες λέξεις ὄλων του τῶν στίχων νὰ εἶναι παροξύτονες, ἀπὸ ἐπίδραση μᾶλλον τοῦ βυζαντινοῦ καὶ μεταβυζαντινοῦ δεκαπεντασύλλαβου.

Αὐτὰ ἔγραφε ὁ Καλοκρατᾶς σὲ ἡλικία μόλις 21 ἐτῶν. Μὲ τέτοια φιλολογικὰ ἐφόδια θὰ περιμέναμε νὰ ἔχῃ μιὰ σημαντικὴ ἐξέλιξη, ὅπως συνέβη μὲ τὸν Ἄλλάτιο, μέσα στὸν ἀνθρωπιστικὸ κύκλο τῆς Ρώμης ἢ σὲ κάποιο ἄλλο πνευματικὸ κέντρο τῆς Ἰταλίας. Διαφορετικὴ ὅμως στάθηκε ἡ τύχη τοῦ νεαροῦ Μακεδόνα. Ἐπιγραμματικές, ἀλλὰ ἀρκετὰ περιεκτικές, εἶναι οἱ πληροφορίες ποῦ μᾶς δίνει γιὰ τὴν σταδιοδρομίαν του τὸ ἀνέκδοτο χρονικὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου. Ἴδου τί γράφει: Constantino Collocrati (*sic*), da Iberia (*leg. Beria*) di Thesalonica, fù d'indole ottima; studiò Filosofia et Teologia, dopo la quale partì dal Collegio, essendo andato in Calabria in un casale chiamato Spizzano per maestro; al presente vive cattolicamente. È stato in Collegio diece anni¹. Ἡ πηγὴ αὐτὴ μᾶς ἐπιβεβαιώνει τὴν καταγωγὴν τοῦ Καλοκρατᾶ, ἀπὸ τὴν Βέροια τῆς Θεσσαλονίκης, καθὼς καὶ τὴν δεκαετῆ

1. Βλ. *ACGR*, τόμ. 1, φ. 40^v (παλ. ἀριθ. 35^v). Πρόκειται γιὰ τὴ γνωστὴ «Cronica di tutti i scolari del Collegio Greco dalla fondazione sin all' anno 1640 coll'indice al fine». Πβλ. καὶ *Legend, BH*, 17ος αἰ., τόμ. 3, σ. VII, καθὼς καὶ *C. Korolevskij, Les premiers temps, «Stoudion»* 3 (1926), ἀριθ. 3, σ. 88, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ συγγραφέας τοῦ Χρονικοῦ προφανῶς εἶναι Ἰησοῦτης.

φοίτησή του στο Κολλέγιο. Συμπληρώνει ὅμως τὶς γνώσεις μας γι' αὐτὸν ὡς πρὸς τὰ ἐξῆς σημεῖα: α) Ὅτι ὁ Καλοκρατᾶς εἶχε ἄριστο χαρακτήρα. β) Ὅτι στοὺς Κολλέγιο σπούδασε Φιλοσοφία καὶ Θεολογία (ὄχι μόνο Γραμματική, ὅπως εἶδαμε παραπάνω). γ) Ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὸ Κολλέγιο (στὶς 30 Ἰουνίου 1610) πῆγε στὴν Καλαβρία καὶ εἰδικὰ στοὺς χωριὸ Spizzano ὡς δάσκαλος. Ἄς προστεθῆ ἔδῳ ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ σημερινὸ χωριὸ Sprezzano Albanese τῆς ἐπαρχίας Cosenza¹ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιφέρειας Rossano, τὸ ὁποῖο ἰδρύθηκε ἀπὸ ὀρθόδοξους Ἀλβανοὺς πρόσφυγες τὸν 15ον αἰ². δ) Ὅτι τὴν ἐποχὴ πού γράφεται τὸ Χρονικὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου ὁ Καλοκρατᾶς ζῆ σύμφωνα μὲ τὰ δόγματα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Πότε ἀκριβῶς γράφτηκε τὸ Χρονικὸ αὐτὸ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἐξακριβωθῆ. Κατὰ τὸν Korolevskij ἡ πρώτη σύνταξη τοῦ κειμένου δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παλαιότερη ἀπὸ τὸ 1624· ἴσως ἡ σύνθεση νὰ τέλειωσε γύρω στὰ 1636, ἐνῶ προσθῆκες ἐγίναν ἀκόμη καὶ στὰ 1667³. Ἐπομένως ὁ Καλοκρατᾶς μένει τουλάχιστο ὡς τὸ 1624 στοὺς Spizzano καὶ διδάσκει (φυσικὰ ἑλληνικὰ) στοὺς ἑλληνοφώνους Ἀλβανοὺς τοῦ χωριοῦ. Ἀπὸ τὶς παραπάνω εἰδήσεις ἀκόμη διαπιστώνουμε ὅτι ὁ Καλοκρατᾶς δὲν ἀκολούθησε τὴν ἐκκλησιαστικὴ σταδιοδρομία⁴. Τὸ ὅτι ζῆ «cattolicamente» σημαίνει βέβαια ὅτι εἶναι λαϊκὸς καὶ ἀποδέχεται τὰ δόγματα καὶ τὶς θεολογικὲς ἀπόψεις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Δὲν ἔχουμε ὡστόσο ἄλλες μαρτυρίες, οἱ ὁποῖες θὰ ἔδιναν ἀπάντηση σὲ συμπληρωματικὰ ἐρωτήματα σχετικὰ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Καλοκρατᾶ,

1. Βλ. πρόχειρα στοὺς *Dizionario Ufficiale dei comuni e dei centri abitati* (Istituto di Statistica), Roma, ἄ.ἔ., σ. 252, καὶ τὸ σχετικὸ ἄρθρο τῆς *Enciclopedia Italiana*, τόμ. 32, Roma 1936, σ. 368.

2. Βλ. *Pietro Pompilio Rodotà, Dell' origine, progresso e stato presente del rito greco in Italia*, τόμ. 3, in Roma 1763, σ. 100, 102. Οἱ Ἀλβανοὶ τοῦ Spizzano, κατὰ τὸν Rodotà, ἐγίναν λατίνοι λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ 1683.

3. Οἱ εἰδήσεις αὐτὲς προέρχονται ἀπὸ ἀνέκδοτη μελέτη τοῦ Korolevskij, ἡ ὁποία ἀναφέρεται στοὺς Χρονικὸ καὶ ἐναπόκειται δακτυλογραφημένη στοὺς Ἑλληνικὸ Κολλέγιο, ὅπου καὶ τὴ συμβουλευτήκα. Ἔχω κρατήσῃ ἀντίγραφο ὀλόκληρου τοῦ Χρονικοῦ ἀπὸ τὸ *ACGr*, τ. 1, φ. 6^r-77^v (παλ. ἀρίθμηση 1^r-72^v), πού πιστεύω νὰ τὸ ἐπεξεργασθῶ, ὁπότε θὰ μπορῶ νὰ προσκομίσω ἀκριβέστερα στοιχεῖα γιὰ τὴ χρονολόγησή του. Δὲν θὰ ἤθελα νὰ χάσω τὴν ἐυκαιρία, γιὰ νὰ ἐκφράσω καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὶς θερμότερες εὐχαριστίες μου σ' ὄλο τὸ προσωπικὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου Ρώμης καὶ ἰδιαίτερα στὸν διευθυντὴ του π. Olivier Raquez, γιὰ τὴν πολὺτιμη βοήθειά τους στὴν ἐρευνά μου.

4. Εἶναι γνωστὸ ὅτι σὲ ἡλικία 12 ἐτῶν οἱ μαθητὲς τοῦ Ἑλλ. Κολλεγίου ὑποχρεώονταν νὰ δώσουν ὄρκο ὅτι θὰ δεχθοῦν τὸ ἱερατικὸ σχῆμα. Μποροῦσαν ὅμως καὶ νὰ ἀρνηθοῦν: βλ. *L e g r a n d, B H*, 17ος αἰ., τόμ. 3, σ. 507-508, ὅπου ὑποδείγματα σχετικῶν ὄρκων. Στὸ *ACGr*, τόμ. 53, περιέχονται ὄρκοι πάρα πολλῶν μαθητῶν τοῦ Κολλεγίου ἀπὸ τὸν 16ον ὡς τὸν 18ον αἰ. Ἀνάμεσα στοὺς ὄρκους αὐτοὺς δὲν ἐπισημάναμε τοῦ Καλοκρατᾶ. Ὅρκοι ἐπίσης μερικῶν μαθητῶν ὑπάρχουν καὶ στοὺς *ACGr*, τόμ. 3, ἀπὸ φ. 111^r-171^r, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἐπίσης δὲν συμπεριλαμβάνεται τοῦ Καλοκρατᾶ.

ὅπως π.χ. ποιὸ ὑπῆρξε τὸ διδασκαλικὸ τοῦ ἔργο στὸ χωριὸ ἐκεῖνο¹, ἂν ποτὲ γύρισε στὴν πατρίδα τοῦ καὶ ποιὸ ἔτος πέθανε. Πρέπει ὁμως νὰ βρῆσκειται στὴ ζωὴ γύρω στὰ 1648, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐκφράζεται ὁ Ἀλλάτιος στὸ βιβλίο τοῦ γιὰ τὴ συνεχεῖ συμφωνία Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ποὺ χρησιμοποίησαμε καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς μελέτης. Ἀναφέρει συγκεκριμένα ὅτι «eandem spartam (δηλ. in fide catholica propaganda) coluerunt, et plerique n u n c quoque colunt», ἀνάμεσα στοὺς ὁποῖους συγκαταλέγεται καὶ ὁ Καλοκρατᾶς².

Οἱ παραπάνω εἰδήσεις, ἂν καὶ λιγοστές, μᾶς βοηθοῦν ὅπωςδῆποτε νὰ γνωρίσουμε, γιὰ πρώτη φορά, ἕναν μικροῦ ἔστω Μακεδόνα λόγιου μὲ ἀξιοσημεῖωτες φιλολογικὲς ἰκανότητες, ὁ ὁποῖος δρᾷ ὡς δάσκαλος ἀνάμεσα στοὺς ἑλληνόφωνους Ἀλβανοὺς τῆς Καλαβρίας.

Z. N. TSIRPANLIS

1. Ἄν σώζονται τὰ ἐνοριακὰ ἀρχεῖα (Archivio parrocchiale) τοῦ Spezzano ἴσως νὰ προσφέρουν στοιχεῖα γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Καλοκρατᾶ ἐκεῖ. Τέτοια ἔρευνα δὲν μπόρεσα ν' ἀναλάβω.

2. Βλ. Leonis Allatii, De Ecclesiae Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione, Coloniae Agrippinae 1648, στ. 996.

RÉSUMÉ

Z. N. T s i r p a n l i s, Constantin Calocratàs (1589 - XVIIe s.), un homme de lettres inconnu, originaire de Vérria.

La signification et l'apport des humanistes macédoniens au développement des relations intellectuelles entre la Macédoine et l'Occident pendant la domination turque ne sont pas suffisamment appréciés. La présente notice biographique sur Constantin Calocratàs offre de nouveaux éléments dans ce domaine peu connu.

L'auteur de cette étude montre, d'après des sources manuscrites, que Calocratàs, doué des plus heureuses qualités, entra au Collège Grec de Saint - Athanase de Rome, où il étudia pendant dix ans (de 1600 à 1610) la grammaire, la philosophie et la théologie; il fit aussi partie de la Congrégation de la Sainte Vierge de l'établissement ci-dessus et fut le condisciple et l'ami intime du savant Léon Allatius de l'île de Chio. Les souvenirs inédits d' Allatius concernant son séjour au Collège révèlent que Calocratàs pouvait composer des poèmes en grec classique avec une facilité extraordinaire qui lui permettait d'avoir de résultats merveilleux. Une élégie qu'il écrivit le 7 mai 1610, alors qu'il avait 21 ans, et qu'il consacra à son ami Allatius nous donne une preuve caractéristique de son talent. Ce poème, unique ouvrage philologique de Calocratàs, vient d'être publié ici pour la première fois accompagné de notes. D'autre part son contenu nous apprend qu'Allatius après sa sortie du Collège visita le quartier grec de Naples, fait que ses biographes ignorent complètement.

Pourtant, les renseignements sur l'activité de Calocratàs après 1610, quand il quitta le Collège, ne sont pas très précis. D'après la Chronique inédite des élèves de Saint - Athanase, Calocratàs se rendit à un village calabrais nommé Spezzano, où il vécut comme maître parmi les Albanais de la langue et du rite grecs.

Pour la rédaction de cette étude l'auteur a consulté : Les Archives du Collège Grec de Rome, voll. 1, 3, 22, 43A, 53. — La Bibliothèque Vallicelliana de Rome: Fonds Allacci, vol. LXXXIII. — Les Archives de la Curie Provinciale de la Compagnie de Jésus - Rome, vol. 38 (ex-codex n° 18 des Archives du Collège Grec).